

به نام خدا

نقش آموزش پیش دبستانی بر یادگیری مهارت ها و سازگاری اجتماعی کودکان دبستانی

مؤلف :

الهام غیاثی حافظی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۵)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

سرشناسه : غیاثی حافظی، الهام ، ۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور : نقش آموزش پیش دبستانی بر یادگیری مهارت ها و سازگاری اجتماعی کودکان دبستانی / مولف الهام غیاثی حافظی
مشخصات نشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۵.
مشخصات ظاهری : ۱۰۰ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۲۷۷-۶
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : پیش دبستانی - یادگیری مهارت ها و سازگاری اجتماعی - کودکان دبستانی
رده بندی کنگره : TP ۹۸۳
رده بندی دیویی : ۵۵/۶۶۸
شماره کتابشناسی ملی : ۷۸۳۷۶۱۵۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیپا

نام کتاب : نقش آموزش پیش دبستانی بر یادگیری مهارت ها و سازگاری اجتماعی کودکان دبستانی

مولف : الهام غیاثی حافظی

ناشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد : محدثه فرمند

تیراژ : ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ : اول - ۱۴۰۵

چاپ : زبرجد

قیمت : ۱۷۰۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان :

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۲۷۷-۶

تلفن مرکز پخش : ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

chaponashr.ir

Iran-Journals.com

فهرست

فصل اول: مقدمه	۵
مقدمه	۵
فصل دوم: پیش دبستانی	۱۱
تاریخچه آموزش پیش دبستانی	۱۱
صاحب‌نظران در آموزش پیش دبستانی	۱۳
تعریف دوره پیش دبستانی	۲۰
فصل سوم: یادگیری مهارت های پیش دبستانی	۲۱
رشد اجتماعی کودکان	۲۱
مهارت های اجتماعی	۲۲
عوامل مؤثر در رشد مهارت های اجتماعی کودکان	۲۴
توصیه‌هایی به مادران در جهت رشد مهارت های اجتماعی کودکان	۲۶
دنیای پر جنب و جوش پیش دبستانی:	۲۶
ویژگیهای کودک در دوره پیش دبستانی:	۲۸
اهداف دوره پیش دبستانی	۳۲
فصل چهارم: سازگاری اجتماعی	۴۳
سازگاری اجتماعی	۴۳
روابط با همسالان	۴۹
زمینه شخصی - اجتماعی	۵۵
نظریه های مربوط به رفتار ناسازگارانه کودکان	۵۷
مرحله اول: اعتماد بنیادی در مقابل بی اعتمادی (از تولد تا یک سالگی)	۵۸
مرحله دوم: خودمختاری در مقابل شرم و تردید (از ۱۸ ماهگی تا ۳ ماهگی)	۵۹
مرحله سوم: ابتکار در برابر احساس گناه (۳ تا ۵ سالگی)	۵۹

هدف اول (توجه طلبی).....	۶۳
هدف دوم (قدرت طلبی).....	۶۴
هدف سوم (انتقام طلبی).....	۶۴
هدف چهارم (ابراز ناتوانی).....	۶۵
وظیفه مهدکودک و مراکز پیش دبستانی از دیدگاه آدلر.....	۶۷
پیشینه پژوهش.....	۷۴
نتیجه گیری.....	۸۹
منابع.....	۹۱

فصل اول:

مقدمه

مقدمه

آمادگی کودکان برای ورود به مدرسه و موفقیت بعدی آنها در تحصیل، با جنبه های مختلف تحول آنها مرتبط است. در گذشته عقیده بسیاری از صاحب نظران، بر این بود که ورود کودکان به دبستان، آغاز یادگیری و شکوفایی آنها در همه ابعاد رشد است. اما امروزه در پرتو تلاش صاحب نظران مختلف، مسیر تفکر و برنامه ریزی، به سمت بارور کردن آموزش های پیش از دبستان به عنوان پیش نیاز ورود کودکان به مدرسه تغییر کرده است (مفیدی، ۱۳۷۵).

نوع ارتباط معلم با شاگرد از عوامل تعیین کننده سازگاری اجتماعی است بنابراین شاید کیفیت ارتباط با معلم در رشد سازگاری اجتماعی کودک تاثیر بگذارد. کیفیت ارتباط در مدرسه از جمله عوامل موثر در رشد عزت نفس کودکان است و ریشه اکثر مشکلات در نظام آموزشی است و معلم بایستی بتواند کمبودهایی را که کودک در خانه با آن مواجه شده است در مدرسه جبران کند و صرف بودن در مدارس پیش دبستانی شاید نتواند کودکان را به سمت سازگاری اجتماعی رهنمون سازد به نظر می رسد کیفیت آموزشها و اینکه کودکان در این مراکز طبق چه اصول و مبانی آموزش می بینند مهمتر باشد ؛ هر چند کودکان مقداری از اوقات روزانه را در مدارس می گذرانند اما کیفیت ارتباط با والدین و جو عاطفی حاکم بر خانواده نیز در رشد اجتماعی کودکان تاثیر زیادی می گذارد.

گداشتاین و لانیون^۱ سازگاری را فرایندی پیوسته تعریف کرده اند که در آن، تجارب یادگیری اجتماعی شخص باعث ایجاد توانایی و مهارتهایی می شوند که از طریق آنها می توان به ارضای نیازها پرداخت.

^۱ Goodstein & Lanyon

روان شناسان، سازگاری فرد را در برابر محیط مورد توجه قرار داده اند و ویژگی هایی از شخصیت را بهنجار تلقی کرده اند که به فرد کمک می کنند تا خود را با جهان پیرامون خویش سازگار سازد، یعنی با دیگران در صلح و صفا زندگی کند و جایگاهی برای خود به دست آورد (اتکینسون و هیلگارد، ۱۳۷۰). در این میان سازگاری اجتماعی که یکی از ابعاد اجتماعی شدن است و برخی آن را معادل مهارت اجتماعی در نظر می گیرند (فارمر و همکاران، ۲۰۲۲) که عبارت است از توانایی ایجاد ارتباط متقابل با دیگران در زمینه اجتماعی خاص که در عرف جامعه قابل قبول و ارزشمند باشد (کریمی و زیدآبادی، ۱۴۰۰).

سازگاری اجتماعی یکی از انواع سازگاری بوده و بازتابی از عواطف و احساسات فرد است. چنین مشخصه هایی می تواند درجه تطبیق شخصی را با اجتماع تعیین نماید. همچنین تجربه نشان داده است که برای عملی کردن سازگاری اجتماعی برای یک نفر باید افکار و ارتباطات گروه با برخوردهای عمیق شخص در تضاد قرار نگیرد و باعث بروز مشکل در نظام ارزشی مرتبط با ویژگی های شخصیتی او نگردد (عباسی رستمی و رشیدی، ۱۳۹۹). در شکل گیری سازگاری اجتماعی عواملی چون شیوه های تربیتی ارزشها و اعتقادات حاکم بر فرد و جامعه، همسالان خانواده و آموزش و پرورش موثر هستند. در دوران کودکی و نوجوانی به دلیل اینکه ارتباط با همسالان افزایش و وابستگی به والدین کاهش می باید، سازگاری اجتماعی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. یکی از منابعی که به وقوع فرایند سازگاری کمک می کند حمایت اجتماعی است. حمایت اجتماعی شامل منابع اجتماعی است که افراد آماده دریافت آن هستند تا روابطشان را بهبود بخشند. (کریمی دولت شاه، ۱۴۰۲).

مدرسه به عنوان نمونه کوچکی از محیط اجتماعی می تواند زمینه آموزش های لازم در زمینه مهارت های اجتماعی را ارائه کند. امروزه آموزش و پرورش علاوه بر انتقال دانش و معلومات، به مهارت های زندگی و اجتماعی نیز توجه دارد. مدرسه به عنوان نخستین اجتماع رسمی در دوره نوجوانی بهترین مکان برای افزایش سازگاری اجتماعی در محیط است. (میرزاعلی پور و همکاران، ۱۴۰۳).

بسیاری از فلاسفه تعلیم و تربیت (نظیر افلاطون، ارسطو، کمینوس، روسو و ...) بر اهمیت آموزش و پرورش از سالهای اولیه (و حتی از دامن مادر) تاکید کرده اند. فروبل اعتقاد داشت که سال های اولیه زندگی، سال هایی است که پایه و اساس تحول سالهای بعدی را تشکیل می دهد (حجازی و سیف، ۱۳۷۸). مفیدی (۱۳۷۲) بر ضرورت توجه به آمادگی های روانی- حرکتی کودکان در دوره پیش از دبستان تاکید کرده است. او سعی کرده است ابتدا سالهای اولیه کودکی را به عنوان مرحله ایده آلی برای یادگیری مهارت های حرکتی بشناساند، سپس قابلیت ها و توانایی های کودکان را از نظر آموزش و یادگیری مهارت های روانی - حرکتی مد نظر قرار دهد.

بارها بر ضرورت توجه به آمادگی های روانی- حرکتی کودکان در دوره ی پیش از دبستان تاکید شده است. سال های اولیه کودکی به عنوان مرحله ایده آلی برای یادگیری مهارت های حرکتی شناخته می شود، سپس قابلیت ها و توانایی های کودکان از نظر آموزش و یادگیری مهارت های روانی- حرکتی مد نظر قرار می گیرد.

برنامه های حرکتی و بازی های هدفمند همراه با سایر فعالیت های پرورشی، بستری مناسب برای تمرین و تکرار برخی مفاهیم ذهنی و شناختی در دوره پیش دبستانی است. حرکت وسیله ای برای برقراری ارتباط و آموزش است، و با آن می توان مفاهیم اولیه ی وزن، جهت یابی، شکل، کمیت و کیفیت، زمان و مکان و حتی ادراک فضا را به کودکان آموزش داد. زیرا آموزش نظری صرف برای کودکان پیش دبستانی خسته کننده است. اصطلاح روانی- حرکتی در برگیرنده همه حرکات ارادی قابل مشاهده انسان است.

خصوصیت یکسان همه ی رفتارهایی که در حیطه روانی- حرکتی قرار می گیرند این است که:

- اول همگی اعمال ارادی و قابل مشاهده یا الگوهای عملی است که به وسیله ی یادگیرنده به اجرا در می آیند.
- دوم مربی آنها را به عنوان بخش اصلی هدف های آموزشی برنامه هایی که برای آموزش دانش آموزان خود تعیین می کند، انتخاب می نماید.

برنامه های حرکتی و بازی های هدفمند همراه با سایر فعالیتهای پرورشی، بستری مناسب برای تمرین و تکرار برخی مفاهیم ذهنی و شناختی در دوره پیش دبستانی است. حرکت وسیله ای برای برقراری ارتباط و آموزش است، و با آن می توان مفاهیم اولیه وزن، جهت یابی، شکل، کمیت و کیفیت، زمان و مکان و حتی ادراک فضا را به کودکان آموزش داد. زیرا آموزش نظری صرف برای کودکان پیش دبستانی خسته کننده است (جنسن، ۲۰۰۲).

اصطلاح روانی- حرکتی در برگرفته همه حرکات ارادی قابل مشاهده انسان است. خصوصیت یکسان همه رفتارهایی که در حیطه روانی - حرکتی قرار می گیرند این است که: اول همگی اعمال ارادی و قابل مشاهده یا الگوهای عملی است که به وسیله یادگیرنده به اجرا در می آیند. دوم مربی آنها را به عنوان بخش اصلی هدف های آموزشی برنامه هایی که برای آموزش دانش آموزان خود تعیین می کند، انتخاب می نماید (هارو، ۱۹۸۹).

پیاژه (۱۹۷۰) معتقد است که بازتاب های فطری کودک در طی یک سری مراحل تدریجی، از شکل انعکاسی خارج شده و کودک سرانجام با هماهنگی دست، پا، چشم و سایر اعضای بدن به مهارت هایی دست می یابد، که پایه و اساس هوش او را تشکیل می دهد. در نظریه گزل (۱۹۴۹) مهارت های روانی- حرکتی و سازگاری با یکدیگر رابطه ای نزدیک دارند، زیرا کودکی که در مهارت های حرکتی ضعیف باشد، ممکن است در سازگار شدن با محیط پیرامون و همسالان مشکل پیدا کند. آموزش مهارت های حرکتی حتی در مورد کودکان دارای تاخیر حرکتی نیز مفید است. به طور مثال گویاکلا (۲۰۰۵) برنامه درمانی- حرکتی را به دو گروه از کودکان دارای تاخیر حرکتی یا در خطر تاخیر حرکتی، به روش مداخله مبتنی بر فعالیت و آموزش مستقیم آموزش داد. وی دریافت که مداخله مبتنی بر حرکت (که به آسانی با موقعیت آموزشی سازگاری شود) برای آموزش پیش دبستانی مفید است؛ و موجب بهبود مهارت های جنبشی- حرکتی و کنترل شیء می شود.

مهارت های زندگی مجموعه ای از توانایی ها است که قدرت سازگاری و رفتار مثبت و کارآمد را افزایش می دهد. در نتیجه شخص قادر خواهد بود بدون این که به خود یا دیگران صدمه بزند مسئولیت های مربوط به نقش اجتماعی خود را بپذیرد و با چالش ها و مشکلات روزمره زندگی به شکل موثر روبرو

شود (خاکساری و همکاران، ۲۰۱۹). در واقع هدف از آموزش مهارت‌های زندگی افزایش توانایی‌های روانی اجتماعی و در نهایت پیشگیری از ایجاد رفتارهای آسیب زنده به بهداشت و ارتقای سطح سلامت روان افراد است (کریمی و زیدآبادی، ۱۴۰۰). در بیشتر پژوهش‌ها، موفقیت تحصیلی با مفاهیمی چون عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی یکسان در نظر گرفته شده و از میانگین نمرات درسی یا معدل به عنوان مشهورترین و معمول‌ترین ابزار بررسی موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان استفاده شده است. در این راستا پژوهش‌ها در چند دهه اخیر در مورد موفقیت تحصیلی نشان می‌دهد که عوامل بسیاری در موفقیت یا عدم موفقیت دانش‌آموزان در تحصیل تأثیر دارند. یکی از این عوامل که می‌تواند تأثیرات مثبت و منفی بر رشد دانش‌آموزان داشته باشد، سازگاری با مدرسه است و این تأثیرات فراتر از رفتارهای مدرسه محور (برای مثال، عملکرد تحصیلی و حضور در مدرسه) است (عسکری و همکاران، ۱۴۰۰).

با توجه به توضیحات بالا، این کتاب قصد دارد به بررسی نقش آموزش پیش‌دبستانی بر یادگیری مهارت‌ها و سازگاری اجتماعی کودکان دبستانی بپردازد.

فصل دوم:

پیش دبستانی

تاریخچه آموزش پیش دبستانی

تعلیم و تربیت انسان از بدو تولد تا پایان زندگی ادامه دارد و درخصوص شیوه‌های یادگیری و یاددهی انسان، نظریه‌پردازی‌های گوناگونی صورت گرفته است. سال‌های زیادی مردم بر این باور بودند که کودکان به صورت افراد بالغ پیش ساخته، اما مینیاتوری به دنیا می‌آیند. این دیدگاه در قرون وسطی غالب بود و چنین فرض می‌شد که کودک، بزرگسال کوچک است و از نظر شیوه رفتار نیز با او مثل بزرگسال رفتار می‌کردند. به محض اینکه کودکان می‌توانستند راه بروند و گفتگو کنند، به اجتماع بزرگسال می‌پیوستند، در بازیهای آنان شرکت می‌کردند، به کارهای آنان مشغول می‌شدند و مثل آنها لباس می‌پوشیدند. در اصل، مردم بین کودکان و بزرگسالان تفاوتی قائل نبودند. نظر آنان چنان بود که گویا از ابتدا، بدن و شخصیت کودکان از روی طرح بزرگسالان پیش‌سازی شده است. (کرین، ۱۳۷۱؛ کارین^۱، ۲۰۰۰).

به تدریج بر اثر تلاش‌های افرادی نظیر روسو، پستالوزی و هربارت، این دیدگاه شکل گرفت که کودک همان بزرگسال کوچک نیست، بلکه ویژگی‌ها و خصوصیات منحصر به فردی دارد که او را از بزرگسالان کاملاً متمایز می‌کند. فروبل در راستای تقویت این دیدگاه و از سکه انداختن دیدگاه رایج پیش ساخته‌نگری، اولین کودکستان را به نام «باغ کودکان» بوجود آورد و اعتقاد داشت برای آموزش کودکان باید محیط غنی شده ای فراهم کرد. کودکستانها در اوایل قرن بیستم، تحت نفوذ و تاثیر نظریه‌پردازی چون ماریا مونته سوری دچار تغییراتی شدند و خود ماریا مونته سوری تحت تاثیر سگن و ایتارد بود و از تجارب و یافته‌های آنان استفاده کرد. بعد از ۱۹۴۰، کودکستان‌ها گسترش یافتند و افرادی چون جان دیویی، متفکر و نظریه‌پرداز آمریکایی، ایده‌های ارزشمندی در این خصوص ارائه دادند و یکی از شاگردان جان دیویی، اندیشه‌های او را دنبال کرد که نتیجه این کوشش‌ها،

¹ Carin

تاسیس رشته آموزش و پرورش پیش دبستانی در دانشگاه ها بود و این شاگرد فعال و نوآور کسی نبود جز «پتی اسمیت میل». به هر حال، ظهور کودکستان در ابتدا بر محورهایی چون ارتباط با خانواده، آموزش والدین و رفع مشکلات آنها متمرکز بود، ولی از آن زمان تا به حال کودکستانها دچار تغییرات زیادی شده اند. (مفیدی، ۱۳۷۲)

شورتز^۱ (به نقل از رئوف، ۱۳۷۰) نخستین کودکستان را در آمریکا تاسیس کرد و این کار مورد استقبال زیادی قرار گرفت. در اوایل قرن بیستم، دانشگاه های زیادی در کشورهای اروپایی و آمریکایی دست به اقداماتی درخصوص تعلیم مربیان زدند که به امر آموزش و پرورش پیش دبستانی مشغول شوند. در اثر رشد کودکستانها و بروز جنگ جهانی دوم، آموزش پیش دبستانی مورد توجه بیشتر قرار گرفت و تغییرات جوامع، لزوم برنامه ریزی جدی تر را در این باره تقویت کرد.

در کشور انگلستان، آموزش قبل از دبستان، به صورت مراکزی از جمله مهد کودک و کودکستان ارائه می شود و در برخی از مراکز این کشور، چنین موسساتی در داخل مدارس ابتدایی تاسیس شده اند و حیطه سنی آموزش قبل از دبستان در این کشور، سنین ۲ تا ۵ سالگی را دربر می گیرد. در سال ۱۸۷۰ قانونی وضع شد مبنی بر اینکه تحصیلات دوره ابتدایی در ۵ سالگی شروع شود و بعداً مقرر گردید تا سن ۱۱ سالگی بایستی تحصیلات ابتدایی به پایان برسد. (بازرسان سلطنتی انگلستان، ۱۳۷۳). در کشور سوئد، اولین مرکز خدمات دوران اولیه کودکی در سال ۱۸۵۴ گشوده شد و در سال ۱۸۹۰، اولین کودکستان مبتنی بر اندیشه های فروبل در این کشور تاسیس گردید. و در اوایل سالهای تاسیس، این مراکز به کودکان متعلق به خانواده های ثروتمند اختصاص داشتند. علاوه بر استفاده از نظریات فروبل در سیستم آموزشی سوئد، اندیشه های مونته سوری نیز آموزش پیش دبستانی این کشور تاثیر گذاشت. شاید بتوان حدس زد که دلیل تداوم اندیشه های فروبل، ظهور نظریه پردازانی چون اریکسون، گزل، پیازه بوده است. همچنین در راستای گسترش مراکز پیش دبستانی، کشور سوئد همگام با بسیاری از کشورها، در سال ۱۹۹۱ اعلام کرد که تمامی کودکان بالای سن ۱۸ ماه را در مهدکودک ها می پذیرد، به شرط اینکه والدین مشغول به تحصیل یا کار باشند. نظام آموزشی کشور سوئد، تحت تاثیر اندیشه های فروبل رویکردی رشد محور ارائه داد. علاوه بر این،

^۱ Shurtz

از کتاب‌های مخصوص خواندن، نوشتن و حساب کردن که بدین منظور طراحی شده اند، استفاده می‌کند. به دلیل تاکید خاص آموزش و پرورش پیش‌دبستانی در کشور سوئد، بر روی مسائل فرهنگی از موسیقی، نمایش عروسکی، آواز خواندن و هنرهای نمایشی تاکید می‌شود و هدف این آموزشها، ایجاد روحیه دموکراسی، برابری و مسئولیت است. (پاکاریان، ۱۳۷۶).

صاحب‌نظران در آموزش پیش‌دبستانی

در این بخش به معرفی مختصر اندیشه‌پردازانی که در شکل‌گیری امروزی ایده‌های مربوط به آموزش پیش‌دبستانی نقش داشته اند، می‌پردازیم.

- مارتین لوتر

مارتین لوتر از صاحب‌نظران قدیمی است که در زمینه تربیت کودک نظرپردازی کرده است. شاید بتوان او را به نوعی از نخستین کسانی دانست که به اهمیت این دوران پی برده است. او از نخستین کسانی است که به ارزش آموزش و پرورش کودک، در زمان رنسانس پی برد و در بیان اهمیت این دوره می‌گوید: «چون پدران و مادران اغلب نادان، خودخواه و گرفتار هستند، وظیفه شهرداران است که آنها را وادار کنند تا کودکان خود را به آموزشگاه بفرستند. برای آماده کردن افراد جهت کارهای مختلف، باید آموزشگاههای مخصوص برپا کرد و به کودکان با استعداد و باهوش امکان داد تا به تحصیلات عالی بپردازند. روش آموزش باید متکی به میل و ذوق کودک و از روی عقل و دلیل انتخاب شده باشد (پارسا، ۱۳۶۷).

- کمینوس

کمینوس در سال ۱۹۹۲ دیده به جهان گشود. او اهل چکسلواکی بود و زندگی خود را به عنوان معلم مدرسه و نویسنده سپری کرد و علاوه بر این به رسالت انسان، اعتقادی قوی داشت. او معتقد بود همه کودکان از فقیر تا غنی، دختر و پسر، باهوش و کم‌هوش، باید از خدمات آموزشی بهره‌مند گردند. وی اولین کتاب مصور را برای کودکان به رشته تحریر درآورد و هدفش از آموزش، کسب دانش، اخلاق و مذهب بود و بر این اندیشه اصرار می‌ورزید که آموزش باید، انسان را برای زندگی کردن آماده سازد. او اعتقاد داشت که بهترین دوره تربیت، دوره کودکی است که آغاز زندگی و بهار

عمر است. سفارش می کرد که موضوعات درسی را باید متناسب با سن کودکان برگزید و به هیچ وجه نباید دروسی را که کودک از درک آنها عاجز است به او آموزش داد. او مخالف حفظ کردن طوطی وار مطالب بود و تاکید داشت که آموزش دروس باید مبتنی بر درک مطلب و حرکت از سمت یادگیریهای حرکتی ساده به سمت مهارتهای حرکتی پیچیده باشد. او در فرآیند یادگیری نقش کودکان را فعال فرض می کرد و معلم را راهنمای کودک در انجام این نقش فعال می دانست (نقیب زاده، ۱۳۷۶).

- جان لاک

جان لاک در سال ۱۶۲۳ در انگلستان متولد شد و تا ۱۴ سالگی در خانه آموزش دید و موفق شد در ۲۰ سالگی به دانشگاه وارد شد. این فیلسوف انگلیسی اعتقاد داشت که درک و شناخت ناشی از تجارب شخصی، از محیط خارجی و اجتماعی حاصل می شود و ارائه دهنده فرضیه «لوح سفید» بود که براساس آن، بر اهمیت حواس در شکل گیری شناخت تاکید می کرد. او با ایده هایی که سرشت انسان را پلید و شرور می دانستند و آبشخور آنها دوران تاریک قرن بیستم بود، به شدت مخالفت می کرد و به پاکی طبیعت انسانی، اعتقادی راسخ داشت. (مفیدی، ۱۳۷۲؛ کرین، ۱۳۷۱). از نظر جان لاک، محیط، شکل دهنده شناخت انسان محسوب می شود و کاربرد این دیدگاه در اصول نوین آموزشی به خوبی منعکس شده است. انجام تمرینات حسی و حرکتی یکی از ویژگیهای برجسته کاربرد تئوری او در آموزش و پرورش است و کارهای مونته سوری تحت تاثیر ایده های جان لاک شکل گرفته اند. مفاهیمی نظیر تعلیم و تربیت جسمانی، یادگیری از طریق عادت، عدم تحلیل یادگیری، سودمندی احترام به کودک، پرورش استدلال و برهان، ریشه در تئوری جان لاک دارند.

موثرترین راه برای تربیت کودک، عمل و رفتار است نه زبان و گفتار. وی پرداختن به ریاضی را بهترین راه اندیشه ورزی می دانست و مسایل قابل توجه او عبارتند از (به نقل از مفیدی، ۱۳۷۲):

۱. بدن سالم، زیربنای رشد عقل سالم است.

۲. استفاده از تمرین و تکرار به منظور یادگیری و ایجاد عادات مطلوب در کودکان.

۳. به کار نبردن روشهای تحمیل و اجبار در یادگیری کودکان.

۴. استفاده از بازی برای تسهیل یادگیری کودکان.

۵. استفاده از مهر و محبت واقعی به عنوان راهی برای نفوذ بر فکر و ذهن کودک.

- ژان ژاک روسو

روسو در سال ۱۷۱۳ در ژنو دیده به جهان گشود. او همانند بسیاری از دیگر صاحب نظران تعلیم و تربیت، به استفاده از روش فعال در آموزش و پرورش تاکید داشت و بیشتر ایده های تربیتی خود را در کتاب «امیل» جمع آوری کرده است. او در این کتاب، اصول و روشهای تربیت، فردی خیالی به نام امیل را مطرح ساخته است و به سه عامل در تربیت کودک اشاره کرده است که عبارتند از «طبیعت ذاتی خود کودک»، «انسان» و «اشیاء». او معتقد است که کودکان را آزاد بگذارید تا خودشان بتوانند مسایل و مشکلات را حل کنند و نباید حرفی را به صرف اینکه شما زده اید، قبول کنند و با کودک طوری رفتار نکنید که چنین حسی در او پدید آید. وی معتقد بود علوم را به کودک آموزش ندهید، بلکه باید کودک خودش آن را کشف کند. هنر معلم، فراهم کردن شرایطی است که کودک از درس لذت ببرد. هرگز اشتباهات کودکان را تصحیح نکنید و صبر کنید تا کودک خودش اشتباهاتش را جبران کند (روسو، ۱۳۴۸).

روسو (به نقل از طوسی، ۱۳۵۴) اعتقاد داشت آنچه از دست خدا برسد، خوب است و آنچه به دست آدمیزاد می رسد به بُد تبدیل می شود. او کودک را نهالی تصور می کرد که حوادث زمان او را در میان معبری رویانده و به زودی عابران آن را به هر سو خواهند کشید و در نهایت بر اثر تنه زدن، آن را نابود خواهند کرد. برای هدایت کودک در میسر درست، به آموزش نیاز است و عقیده داشت که بین عوامل سه گانه تربیت باید تناسب و هماهنگی وجود داشته باشد. او اشیاء و طبیعت را در خدمت انسان می دانست. به نظر وی، کودک قبل از اینکه یک بزرگسال منطقی باشد باید کودک باشد، زیرا اگر این نظم به هم بریزد و از کودک بخواهیم همانند بزرگسال رفتار کند میوه زودرس بی طعمی خواهیم داشت که حاصل این نهال، یک انسان سالم با رفتارهای جامعه پسند نخواهد بود. روسو در خصوص جامعه، دید مثبتی نداشت و یا بهتر است گفته شود که نظر او درباره جامعه، بدبینانه بود. جامعه با